

אפשר לנכות ממשכורתו של העבריינן סכום מסוים במשך שנים רבות⁷⁰. אפשר שהביטוח יתבע ממנו, אך ייתכן לפחות, להסדיר ש"קרבן" העבירה לא יפוצה, כל עוד לא התלונן ולא העיד כנגד העבריינן⁷¹. רק לאחר מילוי תובתו האזרחית יקבל פיצוי מן הביטוח.

3. פחד מנקמה — עדות שלא בפני הבע"ד

יש שה"קרבן" חושש להסתבך, שמא יציק לו החשוד ואף יתנקם בו, וזה חשש המצוי, לצערנו. לפי ההלכה אפשר לעצור את החשוד עד למשפט⁷². למעשה, גם כיום, לפי החוק הפוזיטיבי, נוהגים כן במספר מקרים. אלא שכיום ההליך השיפוטי נמשך זמן רב, וכך גובר הלחץ לשחרר את החשוד בערבות, ועכ"פ זמן רב ברשותו כדי להפחיד ולאיים על ה"קרבן" בדרכים שונות⁷³.

אך נראה לי, שכאן דווקא במישור הפלילי — בניגוד ליחסים הממוניים — יש אפשרות של תשובה אחרת לחשש זה בהלכה. כבר אמרנו, כי ביה"ד מעצמו מהפך בזכותו ובחובתו של החשוד, ואין קטיגור וסניגור לפניו (למעט גואל הדם). אמנם אין שוללים את זכותו של החשוד להגן על עצמו, אך אין חובה לתת לו הזדמנות לחקור את העד או את המתלונן. ביה"ד יעשה מלאכה זו. אם כן, אפשר שבנסיבות מסוימות לא יכיר החשוד, ועכ"פ לא ישמע כלל את העד. ה"קרבן" יתלונן ויעיד ללא נוכחותו של החשוד, וכך, לפחות בשלב הראשוני, ננתק את המגע ביניהם.

אמנם נפסק להלכה, שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל-דין, הן בדין האזרחי והן בפלילי⁷⁴. אך יש לכלל זה חריגים, ושניים מהם, הנוגעים לעניננו, מובאים ברמ"א. וז"ל: "וא דלא אמרו אין מקבלין עדות אלא בפני בע"ד, היינו בדיני ממונות, אבל בקטטות ומריבות, שיש לחוש שאם יעידו בפניהם יתקוטטו עם עדים גם יתקוטטו זע"ז, תקנו הגאונים שמקבלין העדות שלא בפניהם, גם לא יגלו מי הם העדים"⁷⁵.

הלכה זו תואמת מקרים של ריב משפחתי-חברתי וכד', כאשר הנפגעים חוששים להעיד. חריג אחר הוא ביחס לעבריינן אליהם, וז"ל הרמ"א שם: "ולכן אם הבע"ד הוא אלם, והעדים יראים להגיד לפניו, מקבלין העדות שלא בפניו ודנין על פיו"⁷⁶.

70 אפשר שיש בכך גם משום הרתעה, שכן יש בני אדם, החוששים משעבוד ממון יותר ממאסר.
71 אמנם בכך אפשר שנפסיד אותו כעד, שכן יש לו נגיעה של ממון, בייחוד אם יתבע את העבריינן עצמו, אך עדיין חשובה לנו תלונתו כאזרח כנ"ל. ומלבד זאת ייתכן שבמסגרת החריגה מדיני הראיות, תוכר גם עדותו של בעל דבר, כמו שתיקנו לגבי עדות של בני העיר. ראה שו"ע חו"מ סי' לז, כב.

72 ראה סנהדרין עה, ב, רמב"ם הל' רוצח פ"ד ה"ג, ושו"ת הריב"ש סי' רלו.
73 לאיום זה תוצאה על חובת העדות, שכן זו גובעת ממצוות גמילות חסדים, ובמקום הפסד אינו חייב, ראה שו"ת המבי"ט ח"א סי' רפג ופד"ר ה, 132, 146.
74 ראה רמב"ם הלכות עדות פ"ג הי"א.

75 אמנם ברמ"א שם מוסיף, כי הוא "דוקא שאין הב"ד רוצים לדון אחד מהם ע"פ הדין ולענוש רק להשקיט הקטט ולהורות כפי צורך המריבה...". ואם כן, נראה שה"ה גם כיום, אם נתייחס לשיפוט הפלילי במסגרת הכלל של "מכין ועונשין שלא מדין הדין" כפי שנתבאר לעיל.
76 יש לציין, כי גם לחוק הנוהג גישה קרובה לזו; ואם כי חוק סדר הדין הפלילי (נוסח משולב) תשמ"ב-1982 אומר, כי באין הוראה אחרת לא יידון אדם בפלילים שלא בפניו, הרי סעי'

4. מחילת ה"קרבן" על העבירה

עד כאן דובר בעיקר על עבירות חמורות, שיש בהן פגיעה בגוף או נזק רב לרכוש. אך יש שמדובר בסכסוך משפחתי או בריב שכנים שהפגיעה בו קטנה. האם גם אז נמליץ לכל "קרבן" שיתלונן, האין הוא יכול למחול?

נראה, שאכן הדבר תלוי בגודל העבירה ובנסיבותיה.

כאשר סכסוך שכנים וכד' לפנינו, רשאי הניזק למחול, ואיני רואה סיבה לעודדו להגיש תלונה על כל ריב. אדרבה, אין לנו עניין להעמיד כל שכן מתפרץ במצב של עברייני פלילי. כמו כן אין לנו אינטרס להתערב בכל ריב משפחתי, כל עוד לא הגיעו מים עד נפש. בני אדם רבים ומוחלים זה לזה, והתערבות יתרה עשויה להצית אש בעוד היא קטנה.

כאשר מדובר בפושע מועד או בעבירה שמשתלבת בתופעה חברתית כללית (גל של גניבות רדיו מתוך רכב וכד'), שוב חוזרים אנו אל מה שנאמר לעיל על החובה הכללית של הציבור לסייע בידי הרשויות לבער הרע מישראל. וזאת בעיקר, שיש חשש רציני, שאותו עברייני יגנוב מחר גם מאדם אחר, וכך ייתכן שיש בתלונה נגדו סיכוי של מניעת נזק אחר, והוא קרוב להיות בגדר מקיים מצוה והשבת אבדה — הצלת גופו או רכושו של אחר⁷⁷.

5. יחס המשטרה אל ה"קרבן"

מלבד שאלת תלונתו ועדותו של הקרבן עומדת גם שאלה אחרת, היינו איך להתייחס אל ה"קרבן" במהלך החקירה והמשפט. אין הכוונה לפיצוי ה"קרבן" על הסבל שנגרם לו. באשר לזה נראה לי, שתשומת הלב ממוקדת בצד הממוני יותר מאשר בצד הנפשי. אולם לא נעסוק כאן בהסדר החוקי של העניין, אלא ביחס האישי של השוטרים או של העובדים הסוציאליים והפסיכולוגים ל"קרבן" העבירה.

כיום יש מודעות יותר למצבה הנפשי של הנאנסת ולהרגשת האומללות של הנשדד. ברור, שיש חשיבות בטיפול נכון ומתחשב של השוטרים בקרבנות העבירה, וטוב לשתף אנשי מקצוע כפסיכולוגים וסוציולוגים במפגש זה. מנקודת מבט ההלכה אין לי אלא להוסיף, כי בפיה של אישיות תורנית הספוגה מקורות ההלכה והאגדה, יש תמיד מלה טובה ומעודדת כדי לחמם נפש נדכאים.

117—118 מקנים אפשרות של גביית עדות מוקדמת שלא בפני הנאשם, כאשר יש חשש שאמצעי לחץ, איומי הפחדה וכיוצ"ב יניאו את העד מלהעיד עדות אמת במהלך המשפט. אולם — בניגוד להלכה — ס' 129 קובע, כי בית המשפט ירשה להזמין את העד לעדות נוספת, אם לא היתה לנאשם או לסניגורו הזדמנות לחקור את העד.

77 בחובת עדות הבחנו לעיל בין דיני נפשות לדיני ממונות, שבהם אינו חייב להעיד אא"כ יתבענו. אמנם יש מן האחרונים הסבורים, שאם עדות פלוני תועיל לחבירו, יעיד לו בדיני ממונות גם ללא תביעה, מגדר השבת אבידה, ראה שער המשפט חו"מ ס' כח סק"ב, ופ"ת שם. אמנם כאן מדובר ב"קרבן עצמו", ואף שיש צד ממון בעדותו, הרי רשאי הוא למחול על ממונו, ולא יתלונן או יעיד. אלא שאם יש חשש שאותו עברייני יפגע באחר, אפשר שבמניעת הישנות הפגיעה באחרים — ע"י תלונה או עדות — יש גם משום השבת אבידה כאמור.

לא כאן המקום לעמוד על כך, ובעצם בעיקרו של דבר מדובר בכל אומלל, ולא דווקא ב"קרבן" עבירה. בעל ייסורים בהשקפת עולמנו הוא בעל מעמד מיוחד, ויש בכך מימד של כפרה⁷⁸, המתקן אותו ומצילו מגורל עתידי רע יותר. סוגיה שלמה במסכת ברכות ה. א עוסקת במשמעות הייסורים. כך, למשל, נאמר שם: "אמר רב הונא: כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו בייסורים, שנאמר: 'וה' חפץ דכאו החלי'...". ויש לדעת לקבל יסורים באהבה.

המיוחד בעניין שלנו — שמדובר לא באומלל סתם, אלא במי שסובל מאדם אחר, ויש משמעות מיוחדת להיות אדם נרדף⁷⁹. על הפסוק בקהלת ג, טו, אומר המדרש רבה על אתר: "לעולם א-להים יבקש את הנרדף... צדיק רודף צדיק... רשע רודף צדיק... רשע רודף רשע... מכל מקום יבקש את נרדף... לעולם הקב"ה מבקש דמיון של נרדפים מן הרודפים. תדע לך שכן. הבל נרדף מפני קין, ולא בחר הקב"ה אלא בהבל... נח נרדף מפני דורו... אברהם נרדף מפני נמרוד, ובחר הקב"ה באברהם... ישראל נרדף מפני העכו"ם, ובחר הקב"ה בישראל, שנא': 'בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה'...".

אנו גולשים כאן לרעיונות דתיים עיוניים, וחורגים מתחום נושאנו. עכ"פ כדאי, לדעתי, שתיצור המשטרה קשר עם אישיות תורנית בכל מקום או ברב מטעמה, ותדע להפעילו ולהיעזר בו בנסיבות מסוימות, שבהן תראה אותה אישיות, שיש לה מה לתרום להרגעת ה"קרבן" ולעידודו. לא באתי לשלול את עבודת הפסיכולוג, אלא להוסיף מימד אחר, שלעתים יש בו כדי לסייע ואולי אף להושיע.

הערה

78 מעניין לציין, כי למלה "קרבן" בעברית (תרגום של הלועזית Victim) יש מטען של כפרה, ראה רמב"ן עה"ת תחלת ויקרא.

79 יש להטעים עוד כי יש והנרדף, הקרבן, מחפש את הכפרה, ראה בראשית נ, טו ואור החיים שם.